

Recensioner

Inga-Lill Aronsson & Birgitta Meurling (red): *Det bekönade museet: Genusperspektiv i museologi och museiverksamhet*, Skrifter utgivna av institutionen för ABM vid Uppsala universitet, Volym 1, Uppsala, 2005, 265 s., ISBN 91-631-5547-8.

Utgångspunkten för antologin *Det bekönade museet* är att museerna är en del av samhällets struktur och att museerna avspeglar samhällets normer och värderingar. Manligt och kvinnligt är därvid att betrakta som kulturella konstruktioner, inbäddade i samhällets strukturer. Med denna bok vill de båda redaktörerna, Aronsson och Meurling, inleda en avkodning av museernas verksamhet utifrån kön/genusproblematiken samt presentera köns/genusteoretiska perspektiv möjliga att anlägga på museernas verksamhet. I den inledande artikeln "I museets dolda vrår" förklarar sig redaktörerna bokstavligen vilja avtäckta det som döljer sig på museernas vindar, men också mer bildligt avslöja det som gömmer sig på den diskursiva nivån.

Aronsson, lektor i museologi vid Uppsala universitet och Meurling, docent i etnologi vid samma lärosäte, ställer frågan om inte museerna dessutom genomgår en strukturell kris, uttryckt i nedskärningar och omorganisationer. De sätter en sådan kris i samband med att museerna är kvinnodominerade organisationer, enligt tanken att där kvinnor går in, går makten ut. Att enstaka museer varit krisdrabbade är sant, men sannolikt har samhället aldrig lagt så mycket pengar på denna verksamhet och folk går på museer mer än någonsin. Däremot finner

jag det mer befogat att fråga sig om museerna kanske snarare står inför en kunskapsteoretisk kris – något som boken bara snuddar vid och där den gott kunde ha dröjt en stund. Hur ska museerna balansera mellan historien uppfattad som myt och historien uttryckt som kropp, tid och materia? Trots allt måste en sådan kris vara fruktbar inte minst ur ett genusperspektiv.

Vad är det då för föreställningar om kön som gömmer sig på museernas vindar och i den förmedlande diskursen eller som rent av skapas av intendent, antikvarier och konservatorer? Boken ger två svar. Dels att museer liksom andra historieförmedlare ger en bild av samhället och historien utifrån ett manligt perspektiv, dels att relationerna mellan könen sällan eller aldrig utgör en utgångspunkt för kulturarvets urval eller analys. Nu kan man invända att detta knappast längre kan betraktas som några dolda förhållanden, däremot att det krävs en gigantisk omförhandling av historieförståelsen både för att kvinnor ska göras delaktiga, och för att synliggöra relationerna.

Ska museerna skämmas? Knappt, för som redaktörerna erkänner, genusperspektivet har i stort sett saknats även i den teoretiska överbyggnaden, museologin. Här kunde man tillägga att genusperspektivets integration också varierar mellan de olika vetenskapliga discipliner som förser museerna med kunskap, och som dessutom utbildar kommande museimän; arkeologi, historia, kulturgeografi, etnologi, ekonomisk historia, konstvetenskap. Först under de senaste åren har könsdiskursen på allvar brutit igenom också i den samhäl-

leliga kontexten och i de kulturpolitiska museidirektiven. Dessa omständigheter är väsentliga, om man instämmer med redaktörerna att museerna speglar samhällets normer och värderingar.

Att skriva om historien utifrån könsteori och genusperspektiv är en gigantisk utmaning och museerna kan inte göra detta ensamma. Enligt min uppfattning handlar detta inte endast om att göra nya basutställningar eller införa nya pedagogiska grepp, utan om den totala verksamheten från kulturarvets och kulturlandskapets urval och bevarande, från klassifikationssystem, samlingsvård till förmedling. En sådan omförhandling är kanske först nu förankrad i museernas samhälleliga kontext. För detta arbete behövs en rad strategier och varje bidrag hälsas med tacksamhet. Så och denna antologi.

Vad innebär då ett genusperspektiv på museer och museiverksamhet i konkreta termer, frågar sig Meurling och Aronsson. De tänker sig en process i flera steg från det direkta synliggörandet av kvinnor, till frågor om varför vi väljer att gestalta människors liv på ett visst sätt. Vilka egna fördomar representerar vi? Slutsteget, uppfattar de som ett visionärt emancipatoriskt tillstånd innefattande både besökaren och museipersonalen. För att påbörja en sådan process behövs kunskap om genusteoretiska perspektiv.

Redaktörerna gör inledningsvis en väl avvägd sammanfattning av de viktigaste könsteoretiska perspektiven från diskussionen om biologiskt och socialt konstruerat kön till mer fenomenologiskt orienterade ansatser. Här önskar jag mig dock att artikelförfattarna förhållit sig mer

explicit till dessa. Men kanske ger detta glapp, som är bokens största svaghet, också en god bild av museernas verklighet. Kunskapen om teori och perspektiv finns där, men hur operationalisera?

Först ut bland artikelförfattarna är chefen för Strindbergsmuseet, Katarina Ek-Nilsson som behandlar musealiseringen av Selma Lagerlöf och August Strindberg och därvid lyfter fram hur föreställningarna om manligt och kvinnligt påverkat de kulturella representationerna av dessa båda centrala gestalter ända in i respektive författarmuseum, Blå Tornet mitt i Stockholm och Mårbacka, mitt i Värmland. Den bild som reproduceras av Strindberg är det modernas och det urbanas skildrare, Strindberg som revoltör och därmed ytterst mannen som historiens aktör. Lagerlöf däremot hänförs till hembygd, till sagor och tidlöshet. Hon länkas därmed till synen på det kvinnliga som något utanför historisk förändring. Och när Lagerlöf tar plats som ekonomisk aktör i jordbrukets modernisering måste hon följaktligen förmänskligas och förlöjligas. Ek-Nilsson visar hur respektive författarmuseum förstärker och reproducerar den bild som inte minst litteraturvetenskapen förmedlar av de båda författarna, men också att författarna fångades i bilden av sig själva, genom sin strävan att skapa eftermälen och minnesmärken. Elegant skrivet av en museiman med genusredskapen vässade, så att de inte stör läsaren.

Eva Persson, framgångsrik utställningsproducent med långvarig verksamhet, ger en kvinnohistorisk exposé över utställningsverksamheten. Intressant läsning där man slås av hur arvet efter sjuttioalets frejdiga förmedlande satsningar ändå levat kvar i många museiproduktioner. Persson anlägger ett självkritiskt perspektiv på sin egen produktion där hon menar sig ha satt makt före kön, eller kanske borde man snarare uppfatta det som klass före kön. Perssons råd till framtida utställningsproducenter är att förlita

sig på de feministiska samtidskonstnärerna, ta in regissörer och kuratorer samt tillåta de subjektiva tolkningarna av historien.

Konsthistorikern Juliette Leeb-du Toits artikel är kanske bokens tyngsta bidrag eftersom hon utifrån ett museiperspektiv resonerar om medborgarskap, demokrati och genusperspektivets politiska potential. Utifrån de sydafrikanska museerna, hemvist som Leeb-du Toit, säger för vetenskap, konst och historia, visar hon vilken roll dessa spelar i det fortsatta nationsbyggandet. Trots att den koloniala minoritetens värdesystem strukturerat museerna, har dessa ändå lyckats bli föregångare i att avspegla samhällets multikulturella dynamik. I skapandet av det moderna sydafrikanska museiväsendet har vikten av ett integrerande perspektiv med både ras och kön betonats. Trots de bästa föresatser tenderar museerna ändå att framställa kvinnor som del av ett kollektiv och lyfta fram dem i termer av ras, religion och kulturella särdrag, medan männen återges som individuella aktörer.

Ett liknande anslag om museer, medborgarskap och svenskt museiväsende hade varit värdefullt. Hur förhåller sig nation, museer, medborgarskap och genus till varandra under sjuttioalets välfärdspolitik, åttioalets nyliberala marknadsorienterade och 2000-talets globala konkurrenspolitik? Här kanske museologin skulle berikas av statsvetare och historiker.

Graciella Belloni, med bakgrund från bland annat Tekniska museet, visar i sin artikel hur man kan arbeta könskritiskt på museer och på de praktiska problem som ambitiösa genusmedvetna museimän möter i sina roller som informatörer, pedagoger, utställare. Belloni ger flera exempel på hur olika professionella grupper (även utifrån kommande) möts i en museiproduktion och hur var och en bidrar med just sin förståelse av kön. Dessa möten, som kunde vara en styrka, hinner man dock sällan omvandla till dialog, på grund av tidsbrist. Belloni

ger ändå ett fint exempel på hur en sådan dialog kan genomföras.

Maria Ahlsén, Johanna Berg och Kristina Berg resonerar om museernas makt över vad de kallar "Hela Historien" och ger ett antal nyttiga redskap för kritisk analys av utställningarnas budskap och innehåll. Utifrån kategorier som Ordval, Schabloner, Osynlighet och Överslättande pekar de på konkreta möjligheter att nå undertexter och försanttaganden. Vissa av frågeställningarna knyter an till genus, andra mer till ett allmänt kritiskt förhållningssätt.

Vera Grahn skriver om Nordiska museets dokumentation av en hemlös kvinna. Utifrån hur vardagsarterfakter omvandlas till museala fakta resonerar författaren om museiprocessen som en reningsprocess dold i vetenskapliga termer. I fallet med den hemlösa kvinnan och hennes ägodelar uppkom en kamp om huruvida orent borde förvandlas till rent när det överskred museets tröskel. Men också om hur kvinna och hem närmast krystat fördes samman, även när hemmet endast var en tältflik. I presentationen av dokumentationen och föremålsförvärven tilldelades kvinnan en offerroll, typiskt för modernitetens tänkande menar Grahn. Men måste inte författaren fråga sig varför hon valde en kvinna som sitt hemlösa objekt? Och blev inte kvinnan ett offer redan i urvalsförandet då Grahn och fotografen tålmodigt bevakade boplatzen i hopp om att få en skymt av henne?

Boken avslutas med ett samtal mellan redaktörerna och Katarina Kallings Nilsson om att beköna ett fängelsemuseum under uppbyggnad i Gävle. Detta avsnitt uppfattar jag som fallande något utanför bokens ramar.

Under de senaste åren har en rad publikationer utkommit som problematiserat museer och kulturarvsverksamhet. Genomgående har dessa haft ett konstruktivistiskt anslag. Historien konstrueras, förmedlas och förbrukas som bilder och berättelser framsprungna utifrån samti-

dens behov. Men samtidigt känner ju många och delvis motsatta behov av museer. Museer förmedlar också många slags historier, på många olika plan. Här finns en utmaning för fortsatt teoretiserande.

Genomgående har även dessa böcker satt utställningar i centrum. Det gör också *Det bekönade museet*. Synd eftersom utställningarna ofta kommer sent i den process som kulturarvsskapandet är, men också för att utställningar inte minst för många läns museer och kommunala museer endast är en del av verksamheten. Varför inte en enda artikel om verksamheten rörande det materiella kulturarvet utanför museiväggar? Här arbetar många museimän och mycket pengar är i omlopp. Här sker stora och viktiga urvalsprinciper bland byggnader och landskap och här läggs grunden i många fall för vad som är möjligt att sedan förmedla i utställningar. I varje samhällselig aktivitet, som exempelvis ett kulturlandskap, finns en genusrelation. Givetvis är detta en utmaning på ett museologiskt plan, men även på ett empiriskt och ett epistemologiskt plan för museerna. Som jag ser det måste museerna här själva formulera forskningsfrågor och ta på sig ett forskaransvar. Om man nu önskar ta genus på allvar?

Irène A. Flygare

Upplandsmuseet, Uppsala
irene.flygare@upplandsmuseet.se

Caroline Ranby: *Krappertup mellan renässans och skiftesreformer. Vol. 1: Borgen och byarna 1550–1850, Gyllenstiernska Krappertupstiftelsen, Nyhamnsläge, 2003, 410 s., ISBN 91-87944-10-3; vol. 2: Gårdarna och gatehusen, Katalog med byggnadshistorisk beskrivning, Gyllenstiernska Krappertupstiftelsen, Nyhamnsläge, 2003, s. 421-742, ISBN 91-87944-11-1.*

År 2003 utkom ett tvåbandsverk om Krappertups slott och gods författat av antikvarien Caroline Ranby, den förmodligen största kännaren av Krappertup med omgivningar.

Ranby fick nämligen år 1993 uppdraget att slutföra den inventering av Krappertup som hade påbörjats två år tidigare på initiativ av Gyllenstiernska Krappertupstiftelsen, ett arbete som några år senare avrapporterades i bokform. Efter detta erbjöds hon fortsatt anställning för att utföra en bebyggelsehistorisk studie, och det är denna som nu föreligger.

Verket innehåller som sagt två band om tillsammans hela 742 sidor. Första bandet innehåller en beskrivning och analys av bebyggelsen på godset, och då inte bara huvudbyggnaden, borgen, utan även ekonomibyggnader och underlydande bondgårdar och gatehus. Andra bandet utgörs av en katalog med beskrivningar av de enskilda gårdarnas bebyggelse under 1700- och 1800-talen, samt not-, käll- och litteraturförteckning.

Det skall redan från början sägas att detta är ett imponerade verk, i såväl text som bild. Det ligger mycket mödosamt arbete bakom alla dessa inventeringar och arkivstudier, för att inte tala om skrivandet i sig. Boken är också smakfullt formgiven med fotografier, kartor, ritningar och övriga illustrationer av hög kvalitet. Det första läsaren möter är det vackra omslaget, en 1800-talsmålning av Krappertupsborgen omgiven av havet, skogen, åkermarken, boskapen och människorna, och

som på ett utmärkt sätt illustrerar vad detta verk innehåller, nämligen en bebyggelsehistorisk skildring utifrån ett kulturhistoriskt perspektiv.

För syftet med detta verk är enligt Ranby att utreda huvudgårdens byggnadshistoria och ”sätta utvecklingen på borgen i relation till utvecklingen i den omgivande bygden” (s. 19f), att beskriva och analysera bebyggelseutvecklingen i byarna, samt att diskutera vilka faktorer som påverkade bebyggelseutvecklingen, för att ”nä en förklaring eller hypotes till varför det såg ut som det gjorde” (s. 26).

Det är med andra ord ingen liten uppgift som Ranby har tagit sig an. Slottet, ekonomibyggnader, bondbyar, gatehus, och fiskeläger i Brunnby socken skall inte bara beskrivas utan utvecklingen under de 200 åren mellan 1650 och 1850 skall också förklaras, och det utifrån politiska, ekonomiska, topografiska, kulturella och sociala aspekter. Speciellt intresserad är hon av godssystemets varierande funktioner, aktörers möjlighet att påverka, och blandningen av nyheter och traditioner (s. 22f).

Det säger sig självt att en person inte kan omfamna all den forskning som finns inom dessa olika fält. Nu är det visserligen inte fråga om ett strikt vetenskapligt verk, utan hennes anslag är ju snarare kulturhistoriskt, men jag undrar ändå om det inte hade varit bättre om hon hade begränsat antalet perspektiv något. Detta blir uppenbart när hon presenterar forskningsläget, som i boken upptar endast tre sidor.

För mig som är ekonomisk historiker är det med viss förvåning som jag tar del av forskningsläget. Om man nu önskar försöka förklara ett gods bebyggelseutveckling utifrån bl.a. ett ekonomiskt och socialt perspektiv borde väl man rimligtvis försöka fånga in vad som hände på godsen och i det omgivande samhället under denna tid. Men här finns i princip ingenting om 1700- och 1800-talets agrara revolution som förändrade både landsbygd och samhälle i grunden, och som sammanfattats så utmärkt